

niet: een kunsthistorische inlichting. Een moderne tafel kan dit ook; en er is genoeg antiek dat ik, persoonlijk, lelijk vind.

Terzijde: Collega Kruizinga zegt andermaal nagenoeg hetzelfde als wat ik zeg (maar met niet juist gekozen bewoordingen) betreffende figuratieve kunst: „(zij) stuurt onze gedachten en associaties” . . . enz. Ik herhaal even wat ik noteerde: „Bij het aanschouwen van Vermeers „Gezicht op Delft” staat de nauwkeurige weergave van het afgebeelde eigenlijk los van de emotionele schok die de kunstliefhebber ervaart”. En verderop: „De ontroering die van dit schilderij uitgaat, komt eerder op ons af „ondanks” dan „dank zij” het reproductieve meesterschap van de schilder.”

Om kort te gaan: we zitten geografisch ver van elkaar, maar met betrekking tot mijn stukje zijn we burenen!

LITERATUUR

¹ Fortman H. Inleiding tot de cultuurpsychologie. Baarn: Ambo, 1979.

² Landman M. Filosofische antropologie. Utrecht: Spectrum. Aulareeks, nr 300.

Zeist, maart 1985

J. HENKEMANS

Cocaïne

Naar aanleiding van het caput selectum van Van Epen (1984; 2220-4) het volgende. Om te beginnen een terzijde: er zou niet zozeer een verdeelde mening moeten zijn ten aanzien van chronisch cocaïnegebruik wat betreft het al dan niet ontstaan van gewenning c.q. negatieve tolerantie (nl. supersensitiviteit), zoals de auteur meent. Op zichzelf is uit dierexperimenteel onderzoek bekend dat chronische toediening tot tolerantie leidt, terwijl intermitterende toediening (al dan niet aan stress-situaties gekoppeld) tot supersensitiviteit leidt. Dit laatste fenomeen is al bijna een eeuw bekend („Azione più intensa della cocaina quando se ne repete la somministrazione a breve distanza”).¹ Niet de werking van cocaïne is onduidelijk wat dit aspect betreft; het gebruikspatroon van de gebruiker is veelal onduidelijk.

Belangrijker lijkt ons echter de beantwoording van de volgende vraag: Waarom adviseert de schrijver de heftige ontremming na (bijv.) „basen” te couperen met levomepromazine (Nozinan)? Dit middel heeft toch regelmatig ongewenste cardiovasculaire bijwerkingen, zoals op de bijsluiters (bijv. het farmacotherapeutische kompas) vermeld staat en zoals zowel artsen als patiënten regelmatig constateerden. Deze bijwerkingen lijken ons te meer ongewenst, aangezien de cardiovasculaire toestand van de onderhavige patiënten meestal door de cocaïne in ongunstige zin beïnvloed zal zijn. Waarom zou men niet een neurolepticum geven dat bovengenoemde bijwerkingen niet of nauwelijks heeft, zoals haloperidol (Haldol)? Deze vraag is onzes inziens uiterst belangrijk daar het, naast bovengenoemde ongunstige opeenhoping nogal eens patiënten zal betreffen van wie men in elk geval de cardiovasculaire status niet of nauwelijks kent en bij wie aan te nemen valt dat deze als gevolg van de voorafgaande levenswijze wellicht niet optimaal is.

LITERATUUR

¹ Aducco V. Giornale della Reale Accademia di Medicina di Torino, 1893: 250-9.

Santpoort, januari 1985

H.M. FRAENKEL
W. SCHERMERHORN

Ik dank de collegae Fraenkel en Schermerhorn voor hun aanvulling betreffende gewenning bij voortgezet cocaïnegebruik. Het NIDA-rapport van januari 1984 zegt over dit onderwerp het volgende:

„Tolerance develops rapidly to cocaine, so that repeating the same dose causes a progressively diminished response. Although the phenomenon has not been documented under controlled conditions, clinical observations suggest that physical dependence develops to the point that repeated doses are required to prevent the onset of a withdrawal syndrome.”

Mijn keuze van levomepromazine (Nozinan) in plaats van bijv. haloperidol (Haldol) is subjectief. Ik heb uitsluitend goede ervaringen opgedaan met levomepromazine bij de acute, met agressie gepaard gaande opwindingsstoestanden. Dit komt omdat levomepromazine veel sterker sederend en slaapverwekkend werkt dan de meeste andere neuroleptica. Na hoge dosering haloperidol (20-30 mg in één gift) wandelden cocaïne-geïntoxiceerden meer dan eens onaangedaan een crisiscentrum uit. De (mogelijke) cardiovasculaire risico's van levomepromazine (die overigens bij jonge mensen zelden gezien worden) neem ik dan op de koop toe: veiligheid voor de omgeving moet prevaleren.

Poortugaal, maart 1985

J.H. VAN EPEN

Fobieën

Het artikel van Emmelkamp (1985; 489-92) geeft een goed overzicht van de bestaande inzichten betreffende de genese en behandeling van fobieën. Eén aspect, dat voor de arts die met een fobiepatiënt geconfronteerd wordt, van belang is voor de diagnostiek en het te voeren beleid, is buiten beschouwing gelaten, nl. het gebruik of misbruik van alcohol als causale factor bij het ontstaan van de klachten. Roelofs verrichtte in 1983 en 1984 twee klinische onderzoeken bij de mannen van de in het Jellinekcentrum opgenomen populatie, en vond bij een vrij groot aantal van hen angst- en aan hyperventilatie verbonden klachten, waarvan de ernst een positieve correlatie met het aantal jaren dat de patiënt met onthoudingsverschijnselen dronk, toonde.^{1 2} Ook agorafobisch angst- en vermijdingsgedrag bleek in dit onderzoek de abstinente alcoholist parten te spelen.³ Het onderzoek werd verricht in de periode van de behandeling waarin de patiënten reeds weken tot maanden abtinent waren, en vrij van kalmerende middelen. Andere onderzoekers schreven reeds over hyperventilatie en angstbeelden gedurende de acute onthoudingsfase.^{4 5} Men bedenke dat alle acute alcoholonthoudingsverschijnselen zoals die in klinieken worden gezien, ook in meestal wat minder uitgesproken vorm kunnen optreden bij relatieve alcoholonthouding, d.w.z. minder drinken dan normaal of het dalen van het bloed-alcoholgehalte 's nachts. Er zijn meer meldingen van „anxiety disorders” in abstinente alcoholistenpopulaties.⁶

In het onderzoek van Roelofs konden, bij het ontbreken van objectieve premorbide persoonlijkheidsgegevens, geen conclusies worden getrokken over het reeds bestaan van lichte fobische, angst- of aan hyperventilatie verbonden klachten vóór het ontstaan van de alcoholverslaving. Op grond van met een deel van patiënten afgenomen interviews is het echter waarschijnlijk dat de klachten vaker het resultaat zijn van chronisch en excessief alcoholgebruik dan een aanleiding tot toename van het gebruik. Indien de klachten wel premorbide bestonden, leken ze door het excessieve alcoholgebruik in ernst en frequentie toegenomen.

men te zijn. Mede door de reeds genoemde correlatie tussen de duur van het verslaafd drinken en de ernst van de klachten, lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat in deze populatie de klachten voornamelijk hun oorsprong vonden in overmatig drankgebruik.

LITERATUUR

- 1 Roelofs MGJ. Hyperventilatie en het subacute alcohol-onthoudingssyndroom. Tijdschr Alcohol Drugs 1984; 10: 52-62.
- 2 Roelofs MGJ. Hyperventilatie, anxiety and craving for alcohol: a subacute alcohol withdrawal syndrome. Alcohol 1985. Ter perse.
- 3 Roelofs MGJ. Alcoholisme, hyperventilatie en agorafobie. Intern Rapport Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Alcohol en Drugs (SWOAD). Amsterdam; 1983.
- 4 Victor M. The role of hypomagnesemia and respiratory alkalosis in the genesis of alcohol withdrawal symptoms. Ann NY Acad Sci 1973; 215: 235-48.
- 5 Martinelli Hall S. The abstinence phobias; links between substance abuse and anxiety. Int J Addict 1984; 19: 613-31.

FEUILLETON

Teelt en veredeling van Digitalis lanata in Nederland

C. MASTENBROEK

Teelt

Digitalis lanata, van oudsher geteeld in Italiaanse tuinen, wordt in het Nederlands wollig vingerhoedskruid genoemd wegens de dichte bezetting van de bloemkelkblaadjes met zachte, glanzende, enigszins kleverige haren. Nadat was aangetoond, dat in deze *Digitalis*-soort het glycoside digoxine voorkomt (één van de 63!) en dat digoxine in medisch opzicht de voorkeur verdient boven digitoxine, bereid uit *D. purpurea*, richtte de farmaceutische industrie zich op *D. lanata*. De teelt van deze plant (en van andere medicinale en aromatische kruiden) werd in Nederland, onder gebruikmaking van Marshall-gelden, door het ministerie van landbouw krachtig gestimuleerd. Een aantal drogerijen op coöperatieve basis werd opgericht, waarvan er thans nog 3 over zijn, gevestigd in Ommen, Elburg en Uden. Deze brengen de teelt op contract onder (in 1984 230 ha) en verzorgen de oogst en het drogen. De moeder-coöperatie Verenigde Nederlandse Kruidencoöperatie (VNK), eveneens te Elburg gevestigd, verzorgt de afzet naar de industrie.

De teelt vindt plaats in de veenkoloniën op dalgrond, in Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg op zandgrond en in de Zuiderzeepolders en westelijk N.-Brabant op kleigrond. Uitzaaï vindt plaats midden april met een speciale zaaimachine, die kleine hoeveelheden zeer fijn zaad kan verzaaien (2 kg/ha). Kieming en jeugdgroei zijn traag, het gewas begint pas in juli flink te groeien. De oogst van het blad (dit bevat meer digoxine dan andere plantedelen) vindt geheel mechanisch plaats vanaf eind september tot half november. De opbrengst bedraagt 30 à 40 ton/ha vers (= 5 à 6 ton/ha droog).

Het verse blad wordt na de oogst direct naar de drogerijen getransporteerd, daar gewogen, grof gesneden, gewassen,

Verenigde Nederlandse Kruidencoöperatie, Postbus 1, 8080 AA Elburg.

Dr.ir. C. Mastenbroek, landbouwkundige.

Correspondentie-adres: dr. ir. C. Mastenbroek, De Terminator, 8251 AD Dronten.

⁶ Bowen RC, Cipywnyk D, Arcy C d', Keegan D. Alcoholism, anxiety disorders and agoraphobia. Alcoholism Clin Exp Res 1984; 8: 48-50.

Amsterdam, maart 1985

G.M. DIKKENBERG

Hij en zij

Het „feminisme” woekert weelderig voort. Te onpas wordt alom „zij” geschreven waar „hij” had moeten staan. Zo prof. Leenen aan het slot van zijn – mijns inziens overigens voortreffelijke – artikel: „Euthanasie voor de Hoge Raad” (1985; 414-7): „De Hoge Raad... zij...”.

Nijmegen, maart 1985

A. RIJPPERDA WIERDSMA

De zeer geachte inzender heeft, ook nu, gelijk.

REDACTIE

Zie ook de artikelen op bl. 724, 729 en 750.

gedroogd gedurende 10 à 12 uur bij 50° C tot een vochtgehalte van circa 10% en in kunststofballen met een gewicht van circa 35 kg geperst. Aflevering vindt in de tijd gespreid plaats naar industrieën, vooral in Duitsland, Frankrijk, Engeland en de V.S.

Veredeling

Evenals bij alle andere geteelde gewassen hebben ook hier de partijen, betrokken bij teelt en verwerking belang bij verbetering van uitgangsmateriaal en grondstof. Al naar de identiteit van de partijen zijn die belangen de volgende:

a. Voor de telers.

– Opbrengst aan vers blad, omdat deze de basis voor betaling is. De veredeling begint derhalve met de keuze van individuele planten met veel breed en lang blad. In het oorspronkelijke materiaal waren in dit opzicht grote verschillen aanwezig, doch ook in de nadien verkregen verbeterde selecties is nog steeds aanzienlijke variatie, die benut kan worden voor nog verdere verbetering.

– Bladhouding, omdat bij de mechanische oogst plat op de grond liggende bladeren en afgesneden delen van tot op de grond doorbuigende bladeren verloren gaan. Het „dieper” afstellen van de apparatuur is geen goede oplossing, omdat dan te veel gronddelen in het oogstproduct terechtkomen. Een betere oplossing is het selecteren van planten met een zoveel mogelijk opgerichte bladstand. In het oorspronkelijke materiaal kwamen zulke planten niet voor, maar na enkele opeenvolgende selectiecycli is het gewenste planttype dicht benaderd.

– Ziekteresistentie, omdat daarmee de produktiekosten aanzienlijk verlaagd kunnen worden. Er komt in het gewas nl. vaak de door de schimmel *Septoria digitalis* veroorzaakte bladvlekkenziekte voor die aanleiding kan zijn tot een aanzienlijke daling van de opbrengst aan vers blad. In